

Κρατικές ενισχύσεις ενόψει της νόσου Covid-19

Η ενεργοποίηση εξαιρέσεων ως εργαλείο διάσωσης των οικονομιών των Κρατών-μελών

Σταμάτης Ε. Δρακακάκης, Δικηγόρος - Εταίρος στην Δικηγορική εταιρεία Ζέπος & Γιαννόπουλος, Επικεφαλής του Τμήματος Ανταγωνισμού
Μαρία Μ. Λαμπαδάκη, Δικηγόρος στην Δικηγορική εταιρεία Ζέπος & Γιαννόπουλος, υπ. Δρ. Νομικής Σορβόνης

Η αναπάντεχη κρίση που προκάλεσε η πανδημία της νέας νόσου covid-19, δε θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστο το δίκαιο του ανταγωνισμού, το οποίο εξελίσσεται παράλληλα με το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον. **Χαρακτηριστικό και «δυναμικό» παράδειγμα είναι σήμερα οι Ενωσιακοί κανόνες των κρατικών ενισχύσεων.** Η κρίση της νόσου covid-19 επέφερε σημαντικό περιορισμό θεμελιωδών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης και της οικονομικής ελευθερίας, ο οποίος περιορισμός καίτοι σύννομος¹, οι συνέπειές του έπρεπε να αντιμετωπιστούν με ταχείς ρυθμούς. Μελέτες αποτυπώνουν ότι τόσο σε εθνικό² όσο και Ενωσιακό επίπεδο³, οι οικονομίες και επιχειρήσεις βιώνουν και πρόκειται να βιώσουν ισχυρά πλήγματα. Συναφώς, είναι ανάγκη να διασφαλιστεί ότι τα κράτη μέλη δύνανται να αξιοποιήσουν πλήρως την ευελιξία που προβλέπουν οι κανόνες των κρατικών ενισχύσεων για να αντιμετωπίσουν την κρίση αυτή.

Ο βασικός κανόνας περί κρατικών ενισχύσεων της παραγράφου 1 του άρθρου 107 ΣΛΕΕ, απαγορεύει τις «ενισχύσεις που χορη-

γούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχείρισης ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές». Μία σειρά εξαιρέσεων συνοδεύει τον κανόνα αυτό, οι οποίες προσαρμόστηκαν με εντυπωσιακούς ρυθμούς στην παρούσα κατάσταση.

Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κινητοποίησε άμεσα⁴ και στοχευμένα δύο εργαλεία/εξαιρέσεις του άρθρου 107 της ΣΛΕΕ, πρώτον την περ. β' της παραγράφου 2, σχετικά με μέτρα για την επανόρθωση ζημιών (βλ. ενότητα Α) και δεύτερον την περ. β' της παραγράφου 3 σχετικά με μέτρα για την άρση σοβαρής διαταραχής της οικονομίας κράτους μέλους (βλ. ενότητα Β). Περαιτέρω τα κράτη-μέλη διατηρούν την δυνατότητα λήψης (*ad hoc*) μέτρων σε εφαρμογή των Κατευθυντήριων γραμμών αναφορικά με τις κρατικές ενισχύσεις για τη Διάσωση και Αναδιάρθρωση μη χρηματοπιστωτικών προβληματικών επιχειρήσεων, επί τη βάση της περ. γ' της παραγράφου 3 του αρ. 107 ΣΛΕΕ⁵. Η -μάλλον ελαστική ή αρκετά διασταλτική- εφαρμογή των σχετικών κανόνων από την Επιτροπή δέχεται σημαντική κριτική, ενώ ήδη έχουν κατατε-

θεί προσφυγές ακύρωσης ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ κατά ορισμένων εγκριτικών αποφάσεων από θιγόμενους ανταγωνιστές (βλ. ενότητα Γ).

Α. Πρώτο εργαλείο: μέτρα επανόρθωσης ζημιών από έκτακτα γεγονότα

Η Επιτροπή κινητοποιεί το κλασσικό εργαλείο μέτρων επανόρθωσης ζημιών από έκτακτα γεγονότα, βασιζόμενη στην εμπειρία της, τόσο απολογιστικά όσο και «προληπτικά», δηλαδή ενόσω δεν υπάρχει ακόμα εικόνα της συνολικής ζημίας (αλλά μόνο προβλέψεις), φροντίζοντας για τη λήψη ορισμένων δικλείδων ασφαλείας για την αποφυγή στρέβλωσης του ανταγωνισμού. Ειδικότερα, σύμφωνα με την περ. β' της παρ. 2 του άρθρου 107 της ΣΛΕΕ, συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά «οι ενισχύσεις για την επανόρθωση ζημιών που προκαλούνται από θεομηνίες ή άλλα έκτακτα γεγονότα». Η ενεργοποίηση του εργαλείου αυτού δεν είναι καινούρια. Σε σχετικά οριζόντιο πανευρωπαϊκό επίπεδο έχει χρησιμοποιηθεί για την αντιμετώπιση σημαντικών κρίσεων, με πιο χαρακτηριστική αυτήν στον κλάδο των αερομεταφορών συνεπεία των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου, οπότε και εγκρίθηκαν μέτρα⁶ για τις δαπάνες που προκάλεσε το κλείσιμο του αμερι-

1. Σπ. Βλαχόπουλος, «Το συνταγματικό δίκαιο στην εποχή του κορωνοϊού», ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ, τεύχος 138/2020, Μάρτιος - Απρίλιος 2020, σελ. 22-24.

2. Βλ. Π. Λιαργκόβας, *Επιπτώσεις του COVID-19 στην Ελληνική Οικονομία: Το Συνολικό Αποτύπωμα της Πανδημίας*, ΚΕΠΕ, Αναλύσεις Επικαιρότητας, 7/2020, 10.06.2020, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.kepe.gr.

3. Βλ. European Commission (2020), *European Economic Forecast, Spring 2020*, Institutional Paper 125, May 2020, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

4. Βλ. ήδη από 13.03.2020 την Ανακοίνωση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την ΕΚΤ, την ΕΤΕ και την ευρωομάδα, *Συντονισμένη οικονομική αντίδραση στην έξαρση της νόσου COVID-19*, COM(2020) 112.

5. Βλ. SA.57369, Πορτογαλία, δάνειο 1,2 δισ. υπέρ Transportes Aéreos Portugueses SGPS SA (TAP).

6. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, και το Συμβούλιο, *Συνέπειες των τρομοκρατικών επιθέσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες για τον κλάδο των αερομεταφορών*, COM(2001) 574, 10.10.2001.

κανικού εναέριου χώρου 11-14.09.2001⁷, ενώ σχετική μπορεί να θεωρηθεί (αν και δεν επηρέασε πολλά κράτη-μέλη) η κρίση που προεκλήθη λόγω της νφαιστειακής έκρηξης στην Ισλανδία και του νέφους σκόνης, τον Απρίλιο του 2010, οπότε η Επιτροπή ενέκρινε καθεστώς στήριξης στη Σλοβενία για την κάλυψη ποσοστού 60% των οικονομικών ζημιών των αεροπορικών εταιρειών και των αερολιμένων⁸. Η εξαίρεση αυτή συναντάται μάλλον συχνά ανά κράτος μέλος (και στην Ελλάδα) στη λήψη μέτρων επανόρθωσης ζημιών που έχουν προκληθεί από πλημμύρες, σφοδρές κακοκαιρίες και πυρκαγιές⁹, υπαγόμενες στην κατηγορία των «θεομηνιών»¹⁰.

Ενόψει της παρούσας κρίσης, έχει αναγνωριστεί από την Επιτροπή αρχικά με την απόφαση SA.56685 και με τη σχετική Ανακοίνωση¹¹ ότι η έξαρση της νόσου

covid-19 αυτή καθεαυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως «έκτακτο γεγονός» καθώς αποτελεί γεγονός εξαιρετικό, απρόβλεπτο και με οικονομικό αντίκτυπο σημαντικής κλίμακας. Για τη συμβατότητα μέτρου υπό αυτή την εξαίρεση, θα πρέπει περαιτέρω πρώτον να υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της χορηγούμενης ενίσχυσης και της ζημίας που προκύπτει από την κρίση της νόσου covid-19 για κάθε δικαιούχο, και δεύτερον το μέτρο να περιορίζεται σε ό,τι είναι αναγκαίο για την επανόρθωση της ζημίας. Εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, η Επιτροπή κηρύττει την ενίσχυση συμβατή με την εσωτερική αγορά.

Προς διευκόλυνση των κρατών μελών, η Επιτροπή δημοσίευσε υπόδειγμα (*notification template*)¹² που καθορίζει τις πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται σε σχετική κοινοποίηση και στοχεύουν στην ακριβή εκτίμηση της ζημίας καθώς και στην εξασφάλιση ότι δεν υπάρχει υπεραντιστάθμιση ή αποζημίωση για δυσκολίες που δεν σχετίζονται με την κρίση της νόσου covid-19. Για τον προσδιορισμό δε της οικονομικής ζημίας, η Επιτροπή συνεργάζεται με τα κράτη μέλη για την εξεύρεση εφαρμοσίμων λύσεων, όπως αυτής, των προσεγγιστικών δεδομένων (*proxies*). Σε κάθε περίπτωση τα κράτη μέλη δεσμεύονται να εφαρμόσουν ασφαλιστικές δικλείδες, όπως

επί παραδείγματι η δυνατότητα ενεργοποίησης μηχανισμού αυτόματης επιστροφής (*claw back*) σε περίπτωση που η κρατική ενίσχυση υπερβεί την πραγματική ζημία. Επίσης απαιτείται η αφαίρεση οποιουδήποτε ποσού που ανακτήθηκε από την ασφάλιση/ δικαστικές διαφορές/ διαιτησία/ άλλη πηγή για την ίδια ζημία, ο αποκλεισμός αιτούντων που ευθύνονται για τη ζημία που υπέστησαν ή / και δεν διεξήγαγαν τις δραστηριότητές τους με τη δέουσα επιμέλεια ή σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία ή δεν έλαβαν κανένα μέτρο για τον περιορισμό των ζημιών του, η μη σώρευση του μέτρου με άλλες ενισχύσεις για τις ίδιες επιλέξιμες δαπάνες, και η υποβολή έκθεσης το αργότερο ένα έτος μετά την απόφαση της Επιτροπής.

Συναφώς, τα κράτη μέλη μπορούν να λάβουν μέτρα για την αποζημίωση εταιρειών σε τομείς που έχουν πληγεί ιδιαίτερα (π.χ. αεροπορία, τουρισμός, τομέας φιλοξενίας και εστίασης) όπως και για την αποζημίωση διοργανωτών εκδηλώσεων (π.χ. συναυλίες, φεστιβάλ, αθλητικές διοργανώσεις, πολιτιστικές, εμπορικές εκθέσεις) που ακυρώνονται ως άμεση συνέπεια έκτακτου γεγονότος¹³. Σημειώνεται ότι η Επιτροπή έχει ήδη εγκρίνει περί τα είκοσι τέτοια μέτρα¹⁴,

7. Βλ. SA.269/2002, Γερμανία και SA.309/2002, Γαλλία.

8. Βλ. SA.32163 Σλοβενία.

9. Π.χ. Υπουργικές αποφάσεις 36579/Β.1666/27-8-2007 (ΦΕΚ 1740/Β'/30-8-2007) και 2/54310/0025/13.09.2007 (ΦΕΚ Β' 1858/13.9.2007), για ενισχύσεις (επιδότησεις επιτοκίου και κρατικές εγγυήσεις από 25.08.2007) που χορηγήθηκαν σε επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες και λειτουργούν στην Ελλάδα που επλήγησαν από τις πυρκαγιές του 2007.

10. Παρ. 69 Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 651/2014 της Επιτροπής, της 17.06.2014, για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την εσωτερική αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 107 και 108.

11. Βλ. SA.56685, απόφαση της 12.03.2010 και Ανακοίνωση της Επιτροπής, COM(2020) 112, Παράρτημα 13.3.2020, σπ.π.

12. Information that should be provided for notifications of aid under Article 107(2)(b) – exceptional occurrence.

13. Βλ. SA.56685 όπως τροποποιήθηκε από SA.57209, Δανία.

14. Βλ. όλως ενδεικτικώς SA.57291 Αυστρία, SA.56685 - SA.57209, SA.56791, SA.56795 και SA.57352 Δανία, SA.56765 Γαλλία, SA.56867 Γερμανία, SA.57217 και SA.57554 Κάτω Χώρες,

ενώ η Ελλάδα δεν έχει -ακόμα- αιτηθεί τέτοιο μέτρο.

Σε συνάρτηση με τα προαναφερόμενα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα μέτρα στον τομέα των μεταφορών (αεροπορικές εταιρείες, αεροδρόμια, σιδηροδρομικές εταιρείες και εταιρείες λεωφορείων). Αυτά εξετάζονται κατά περίπτωση ενώ, σύμφωνα με το προαναφερόμενο υπόδειγμα της Επιτροπής (και πιο συγκεκριμένα το Παράρτημα Ι αυτού), πρέπει προσέτι να παρέχουν την ακόλουθη πληροφόρηση: προσδιορισμό των πρόσθετων δαπανών/ διαφυγόντων εσόδων και δαπανών που δεν πραγματοποιήθηκαν, ορισμό περιόδου αναφοράς - συγκρίσιμη κατάσταση με αυτή που θα έπρεπε να είχε επικρατήσει- και ανασύσταση ζημιών που προκλήθηκαν με σύγκριση της κατάστασης κατά τη διάρκεια της περιόδου εξάπλωσης της νόσου covid-19 και της περιόδου αναφοράς. Σχετικώς καταγράφεται ότι έχουν ήδη εγκριθεί ποικίλα μέτρα¹⁵, όπως εγγυήσεις δημοσίου για αεροπορικές εταιρείες (βλ. SA.56795 Δανία και SA.57061 Σουηδία υπέρ Scandinavian Airlines, SA.56867 Γερμανία υπέρ Condor) και αναβολή πληρωμής αεροναυτικών φόρων (SA.56765 Γαλλία), μέτρα για ταξιδιωτικούς πράκτορες (SA.57352 Δανία), αποζημίωση επιχειρήσεων ειδικών υπηρεσιών μεταφοράς (SA.57554 Κάτω Χώρες) και εσχάτως αποζημίωση διεθνών επιβατικών πλοίων (SA.57643 Εσθονία).

Παρατηρείται δε ότι τα μέτρα που λαμβάνονται υπό την παρούσα κρίση δεν είναι αμιγώς απολογιστικής χρήσης αλλά και προληπτικής. Υπό την περ. β' της παρ. 2 του άρθρου 107 ΣΛΕΕ, τα μέτρα που λαμβάνονται αφορούν συνήθως τετελεσμένα ζημιά, οπότε επεμβαίνουν απολογιστικά. Στην παρούσα όμως, βάσει και της εμπειρίας προγενέστερων ισχυρών κρίσεων, -όπως αυτή της σεισμικής δραστηριότητας

στην Ισλανδία και της ηφαιστειακής τέφρας του Απριλίου 2010 όπου χορηγήθηκε αποζημίωση έως ότου οι εταιρείες να μπορέσουν να λειτουργήσουν και πάλι υπό κανονικές συνθήκες¹⁶- η Επιτροπή εγκρίνει μέτρα για τη βλάβη που τελέστηκε και συνεχίζει να υφίσταται, με αποτέλεσμα το μέτρο να έχει και κατά τρόπο τινά προληπτική χρήση (αυτό που συναντούμε ως «*ex ante quantification of the amount of the compensation*»). Άλλωστε εδώ βρίσκεται νόημα και η υιοθέτηση της ασφαλιστικής δικλείδας του *clawback*. Για παράδειγμα, το μέτρο της Γαλλίας αναβολής πληρωμής ορισμένων αεροναυτικών φόρων ισχύει ως την 01.01.2021 με σκοπό «*να τους επιτρέψει να διατηρήσουν επαρκή ρευστότητα έως ότου αρθούν οι περιορισμοί / απαγορεύσεις και η επιστροφή στην κανονική εμπορική δραστηριότητα*»¹⁷. Περαιτέρω, η Επιτροπή στις σχετικές αποφάσεις της εξετάζει το στοιχείο της σώρευσης σε περίπτωση που η ίδια επιχείρηση λαμβάνει ενίσχυση για ζημιές από περισσότερα του ενός κράτους μέλους, όπως στην αεροπορική εταιρεία SAS που όπως αναφέρεται ανωτέρω ενισχύθηκε και από την Σουηδία και από την Δανία¹⁸.

Επίσης, έχει ενδιαφέρον στην έως τώρα πρακτική της Επιτροπής (σχετικές εγκριτικές αποφάσεις για αποκατάσταση ζημιών) η υιοθέτηση κατωφλίων μείωσης κύκλου εργασιών ως κριτηρίων για την επανόρθωση ζημιών από τα περιοριστικά εθνικά μέτρα που ανά περίπτωση και κράτος μέλος επιβλήθηκαν¹⁹. Μάλιστα, τα κατώφλια αυτά ποικίλουν αλλά και τείνουν να αναπροσαρμόζονται προς τα κάτω (βλ. παράδειγμα Δανίας που το κατώφλι μετακινήθηκε από 40% σε 35% μείωσης κύκλου εργασιών²⁰) προφανώς υπό την εσωτερική πίεση των

πληττόμενων επιχειρήσεων. Αντίστοιχα υπάρχει διαβάθμιση της κάλυψης της ζημιάς όσο το ποσοστό της μείωσης κύκλου εργασιών ανεβαίνει προς το 100%.

Β. Δεύτερο εργαλείο: μέτρα για την άρση σοβαρής διαταραχής της οικονομίας

Το δεύτερο εργαλείο-εξαίρεση αφορά στην πρόσβαση στη λήψη μέτρων που εξασφαλίζουν πρόσβαση στην χρηματοδότηση στα πλαίσια της άρσης σοβαρής διαταραχής της οικονομίας, υπό ένα νέο (λόγω covid-19) προσωρινό πλαίσιο και προϋποθέσεις. Ειδικότερα, η δεύτερη αυτή εξαίρεση εκπορεύεται εκ της περ. β' της παραγράφου 3 του άρθρου 107 της ΣΛΕΕ, κατά το οποίο **δύνανται** να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά «*οι ενισχύσεις για την προώθηση σημαντικών σχεδίων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος ή για την άρση σοβαρής διαταραχής της οικονομίας κράτους μέλους*»²¹. Είναι η ίδια νομική βάση η οποία χρησιμοποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (μετά από δεκαετίες αδράνειας²²) για την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης του 2008²³, είτε με τα μέτρα προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είτε με ένα τότε πάλι Προσωρινό Πλαίσιο για πρόσβαση επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση. **Το νέο (λόγω covid-19) Προσωρινό Πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων, υιοθετήθηκε την 19.03.2020, και τροποποιήθηκε τρεις (3) φορές, την 03.04.2020, 08.05.2020 και 29.06.2020.**

Το Προσωρινό Πλαίσιο αναγνωρίζει ότι ολόκληρη η οικονομία της ΕΕ αντιμετωπίζει «σοβαρή διαταραχή» και επιτρέπει στα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν την πλήρη ευελιξία που προβλέπουν οι κανόνες για

SA.57459 Σλοβενία, SA.57051, SA.57061 και SA.57372 Σουηδία, SA.57375 Ουγγαρία, SA.57054 Πολωνία, SA.57539 Αυστρία, SA.57740 Λετονία, SA.57643 Εσθονία, SA.57284 Φινλανδία (μάλιστα συγκεκριμένα για το κλάδο εστίασης, συμπεριλαμβανομένης της εστιατόρια/ καφετέριες/ μπαρ).

15. Βλ. SA.56795 Δανία 15.04.2020, SA.57352 Δανία 29.05.2020, SA.56765 Γαλλία 23.04.2020, SA.56867 Γερμανία 26.04.2020, SA.57554 Κάτω Χώρες 29.06.2020, SA.57061 Σουηδία, 24.04.2020, SA.57539 Αυστρία (Austrian Airlines) 06.06.2020, SA.57643 Εσθονία 10.07.2020.

16. Βλ. SA.32163, Σλοβενία.

17. SA.56765 Γαλλία, παρ. 3 «*afin de leur permettre de conserver des liquidités suffisantes jusqu'à la levée des restrictions/interdictions et le retour à une activité commerciale normale*».

18. SA.57061 (2020/N), παρ.36 επόμενη.

19. SA.56791 Δανία 25.03.2020 - μερική αποζημίωση των αυτοαπασχολούμενων με πώση 30% 09.03-09.06.2020- τροποποίηση SA.56892 Δανία 01.04.2020: χαλάρωση κριτηρίων εκλεξιμότητας σε αυτοαπασχολούμενους που είχαν μέσο μηνιαίο κύκλο εργασιών ή εισόδημα Β τουλάχιστον €1.330 ευρώ αντί €1.995.

20. SA.56774 Δανία 08.04.2020: οι δικαιούχοι μεταξύ άλλων πρέπει να έχουν μείωση των εσόδων κατά ποσοστό άνω του 40% λόγω της πανδημίας από

09.03-09.06.2020- ποσοστό το οποίο μετακινήθηκε σε 35% με την SA.57151 - 05.05.2020.

21. Επισημαίνεται εδώ ότι η λέξη «δύνανται» σηματοδοτεί τη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής στις εξαίρεσεις της παραγράφου 3 του άρθρου 107 ΣΛΕΕ.

22. Πριν την κρίση του 2008, η πρώτη και μάλλον μοναδική σχετική απόφαση/εφαρμογή της εξαίρεσης αυτής ήταν για το πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης της Ελλάδας το 1991 (απόφαση NN 11/91).

23. Προσωρινό κοινοτικό πλαίσιο για τη λήψη μέτρων κρατικής ενίσχυσης με σκοπό να στηριχθεί η πρόσβαση στη χρηματοδότηση κατά τη διάρκεια της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, 22.1.2009.

τις κρατικές ενισχύσεις. **Κύριος σκοπός του προσωρινού πλαισίου είναι η παροχή στοχευμένης στήριξης σε επιχειρήσεις οι οποίες αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσχέρειες συνεπεία της έξαρσης της νόσου covid-19 δια της πρόσβασης στη χρηματοδότηση.** Οι επιχειρήσεις, όμως, που ήταν ήδη προβληματικές την 31.12.2019,²⁴ αρχικά δε δικαιούνταν να λάβουν ενίσχυση βάσει του προσωρινού πλαισίου²⁵. Ωστόσο, η τελευταία τροποποίηση της 29.06.2020 επέκτεινε το προσωρινό πλαίσιο και για τις πολύ μικρές (micro) και μικρές (small) επιχειρήσεις (enterprises), ακόμη και σε εκείνες που ήταν προβληματικές την 31.12.2019, εφόσον αυτές δε βρίσκονται σε διαδικασία αφερεγγυότητας, δεν έχουν λάβει ενίσχυση διάσωσης που δεν έχει επιστραφεί ή δεν υπάγονται σε σχέδιο αναδιάρθρωσης βάσει των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις. Η ισχύς του Προσωρινού Πλαισίου ορίζεται έως το τέλος Δεκεμβρίου 2020, ενώ για τα μέτρα ανακεφαλαιοποίησης έως το τέλος Ιουνίου 2021, καθώς ζητήματα φερεγγυότητας ενδέχεται να προκύψουν μόνο σε μεταγενέστερο στάδιο²⁶.

Το Προσωρινό Πλαίσιο, όπως ισχύει, προβλέπει δώδεκα (12) τύπους μέτρων. Εξ αυτών:

- πέντε (5) αφορούν στη ρευστότητα των εταιρειών (άμεσες επιχορηγήσεις, εισφορές μετοχικού κεφαλαίου, επιλεκτικά φορολογικά πλεονεκτήματα και προκαταβολές, εγγυήσεις για δάνεια σε εταιρείες, επιδοτούμενα κρατικά δάνεια σε εταιρείες με ευνοϊκό επιτόκιο, διασφαλίσεις για τις τράπεζες που διοχετεύουν κρατικές ενισχύσεις στην πραγματική οικονομία, δημόσια βραχυπρόθεσμη ασφάλιση εξαγωγικών πιστώσεων για όλες τις χώρες).
- τρία (3) αφορούν στην εν τοις πράγμασι καταπολέμηση της νόσου covid-19 (στήρι-

ξη στην Έρευνα & Ανάπτυξη επί της νόσου covid-19 με τη μορφή άμεσων επιχορηγήσεων, επιστρεπτέων προκαταβολών ή φορολογικών πλεονεκτημάτων, στήριξη για την ανάπτυξη και τη δοκιμή σχετικών προϊόντων που χρειάζονται για την αντιμετώπιση της έξαρσης του κορωνοϊού, έως την πρώτη βιομηχανική αξιοποίηση, στήριξη για την παραγωγή προϊόντων για την αντιμετώπιση της έξαρσης της νόσου covid-19 με τη μορφή άμεσων επιχορηγήσεων, φορολογικών πλεονεκτημάτων, επιστρεπτέων προκαταβολών και εγγυήσεων κάλυψης ζημιών).

- δύο (2) αφορούν στην προστασία των θέσεων εργασίας σε τομείς και περιοχές που πλήττονται σοβαρά (αναβολή της καταβολής των φόρων και/ή αναστολή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για τους τομείς, τις περιφέρειες ή τους τύπους εταιρειών που πλήττονται περισσότερο, επιδότηση μισθού για τους εργαζομένους σε εταιρείες τομέων ή περιφερειών που έχουν πληγεί περισσότερο) και

- τέλος δύο (2), όπως προστέθηκαν την 08.05.2020, στην αντιμετώπιση ζητημάτων μακροπρόθεσμης φερεγγυότητας (ενίσχυση ανακεφαλαιοποίησης σε μη χρηματοοικονομικές εταιρείες που έχουν ανάγκη και μέτρα ανακεφαλαιοποίησης και χρέους μειωμένης εξασφάλισης).

Το Προσωρινό πλαίσιο, όπως επισημαίνει και η Επιτροπή, επιτρέπει στα κράτη μέλη να συνδυάζουν όλα τα μέτρα στήριξης, εκτός από δάνεια και εγγυήσεις για το ίδιο δάνειο και εφόσον δεν υπερβαίνουν τα όρια που προβλέπονται στο προσωρινό πλαίσιο. Ταυτόχρονα, τα κράτη μέλη πρέπει να δεσμευτούν ότι θα αποφεύγουν την αδικαιολόγητη σύρρευση μέτρων στήριξης για τις ίδιες εταιρείες, ώστε η στήριξη να περιορίζεται και να επικεντρώνεται στην κάλυψη των πραγματικών αναγκών τους. **Σε κάθε περίπτωση κάθε μέτρο πρέπει να είναι αναγκαίο, κατάλληλο, αναλογικό για την άρση σοβαρής διαταραχής της οικονομίας κράτους μέλους καθώς και σύμφωνο με τις γενικές αρχές του προσωρινού πλαισίου.**

Μετά την έγκρισή του, τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να κοινοποιούν στην Επιτροπή τη μεμονωμένη ενίσχυση, εκτός εάν πρόκειται για μέτρο ανακεφαλαιοποίησης

για μεμονωμένο δικαιούχο που υπερβαίνει τα €250 εκατ. Ωστόσο για λόγους διαφάνειας, υφίσταται υποχρέωση να δημοσιεύονται ορισμένες πληροφορίες για κάθε μεμονωμένη ενίσχυση που χορηγείται βάσει καθεστώτων. Σημειώνεται ότι σε περίπτωση που οι προϋποθέσεις υπαγωγής στο Προσωρινό Πλαίσιο δεν πληρούνται, τα κράτη μέλη μπορούν να κάνουν χρήση της περ. β' της παραγράφου 3 του άρθρου 107 της ΣΛΕΕ, επί του οποίου έχουν ήδη εγκριθεί ορισμένα μέτρα²⁷, όπως το Γαλλικό μέτρο €7 δισ. για την παροχή επείγουσας ρευστότητας υπέρ της Air France, εκ του οποίου η κρατική εγγύηση για δάνεια αξιολογήθηκε βάσει του προσωρινού πλαισίου ενώ τα εξαρτημένα δάνεια των μετόχων (που ακόμα δεν υπάγονταν στο τελευταίο) αξιολογήθηκαν βάσει 107 παρ. 3 περ. β' (SA.57082, 04.05.2020). Σύμφωνα με την από 13.05.2020 Σύσταση²⁸ της Επιτροπής τα κράτη μέλη μπορούν/ενθαρρύνονται να κοινοποιούν κατά το αρ. 107 (3)(β) καθεστώτα εγγύησης για κουπόνια (vouchers), ώστε να διασφαλίσουν ότι σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εκδότη τους, θα επιστρέφεται το αντίτιμο στους επιβάτες/ ταξιδιώτες.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έχει εγκρίνει ήδη περισσότερα από 160 μέτρα κρατικών ενισχύσεων που κοινοποιήθηκαν βάσει Προσωρινού Πλαισίου, εκ των οποίων τα πέντε ελληνικά²⁹ που στοχεύουν στην ρευστότητα των εταιρειών και την προστασία των θέσεων εργασίας. Η εφαρμογή της περ. β

24. Υπό την έννοια της Ανακοίνωσης της Επιτροπής - Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και αναδιάρθρωση μη χρηματοπιστωτικών προβληματικών επιχειρήσεων,

25. Μπορούν να λάβουν όμως ενίσχυση σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις, ιδίως τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και αναδιάρθρωση μη χρηματοπιστωτικών προβληματικών επιχειρήσεων.

26. Για λόγους ασφάλειας δικαίου, η Επιτροπή θα αξιολογήσει πριν από τις ημερομηνίες αυτές, τυχόν ανάγκη παράτασης.

27. Βλ. SA.56819 και SA.57188 Βέλγιο, SA.56112 Δανία, SA.56903 και SA.57219 Γαλλία, SA.56941 Γερμανία, SA.57095 Κάτω Χώρες.

28. Σύσταση 2020/648 της Επιτροπής της 13.05.2020 σχετικά με τα κουπόνια που προσφέρονται σε επιβάτες και ταξιδιώτες ως εναλλακτική δυνατότητα αντί της επιστροφής εξόδων για ματαιωθείσες υπηρεσίες οργανωμένων ταξιδιών και μεταφορών στο πλαίσιο της πανδημίας covid-19.

29. Ειδικότερα τα πέντε ελληνικά καθεστώτα ενισχύσεων που έχουν εγκριθεί είναι τα ακόλουθα: SA.56857 (03.04.2020) όπως τροποποιήθηκε SA.57048 (30.04.2020) καθεστώσ παροχής εγγυήσεων ύψους €2,25 δισ., SA.56815 (07.04.2020) καθεστώσ επιστρεπτέων προκαταβολών, εκτιμώμενου ύψους €1δισ., SA. 56839 (08.04.2020) καθεστώσ €1,2 δισ. για την παροχή επιχορηγήσεων σε ΜΜΕ, SA. 57194 (05.05.2020) επιχορηγήσεις €10,13 εκατ. στο τμήμα πρωτογενούς παραγωγής ανθοκομίας, και SA.57165 (11.05.2020) καθεστώσ €500 εκατ. για τη στήριξη των αυτοαπασχολούμενων που πλήττονται από την έξαρση της νόσου covid-19.

της παρ. 3 του άρθρου 107 ΣΛΕΕ υπό το Προσωρινό πλαίσιο, σε συνδυασμό με την ανάγκη διασφάλισης τήρησης συνθηκών υγιούς ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ, ανέδειξε τις κατωτέρω αναφερόμενες νέες λειτουργίες.

Συγκεκριμένα, **πρώτον** το Προσωρινό Πλαίσιο συνδέει τις ενισχύσεις υπό μορφή εγγυήσεων δανείων/επιτοκίων για δάνεια προς επιχειρήσεις με την κλίμακα της οικονομικής δραστηριότητάς τους, με αναφορά στο ετήσιο μισθολογικό κόστος του δικαιούχου στον κύκλο εργασιών ή στις ανάγκες ρευστότητας και στη χρήση της δημόσιας στήριξης για κεφάλαια κίνησης ή επενδύσεων. Στο πλαίσιο αυτό εγκρίθηκε πρόσφατα (13.07.2020) ολλανδικό μέτρο ενίσχυσης ύψους €3,4 δισ. υπέρ της KLM που αφορά σε κρατική εγγύηση για δάνεια και κρατικό δάνειο μειωμένης εξασφάλισης (SA.57116, 13.07.2020). Επίσης, εγκρίθηκαν καθεστώ της Ιρλανδίας που παρέχει επιστρεπτές προκαταβολές σε εταιρείες που παρουσιάζουν ή αναμένεται να παρουσιάσουν μείωση του κύκλου εργασιών τουλάχιστον 15% ενώ έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών κάτω από €500εκατ. (SA.56845, 31.03.2020), πρόγραμμα αποζημίωσης ενοικίου της Λιθουανίας σε καθορισμένους τομείς λιανικής/ ξενοδοχείων/ εστιατορίων/ πολιτισμού/ αθλημάτων με κύκλο εργασιών που δεν υπερβαίνει τα €50 εκατ. (SA.57135, 30.04.2020). Παρομοίως εγκρίθηκε επιδότηση αλληλεγγύης του Λουξεμβούργου σε επιχειρήσεις με σημαντική μείωση του κύκλου εργασιών (SA.57304, 29.05.2020), το ελληνικό καθεστώς για τη στήριξη αυτοαπασχολούμενων και αυτοαπασχολούμενων που διευθύνουν μικρές επιχειρήσεις οι τομείς των οποίων ορίστηκαν με κριτήρια κύκλου εργασιών (SA.57165 11.05.2020), το ιταλικό καθεστώς €6,2 δισ. άμεσων επιχορηγήσεων για τη στήριξη μικρών επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων οπότε το ποσό της ενίσχυσης θα υπολογιστεί ως ποσοστό της διαφοράς μεταξύ του κύκλου εργασιών των δικαιούχων τον Απρίλιο 2020 σε σχέση με τον κύκλο εργασιών τους τον Απρίλιο 2019 (SA.57752, 08.07.2020). Αντίστοιχα, εγκρίθηκαν και δύο λουξεμβουργιανά καθεστώτα (άμεσες επιχορηγήσεις), το πρώτο, για επιχειρήσεις κάθε μεγέθους δραστηρι-

σε συγκεκριμένους (μεταξύ άλλων, ξενοδοχεία, εστιατόρια, διοργανωτές ταξιδιών και εκδηλώσεων) με κριτήριο τη μείωση του κύκλου εργασιών, δηλ. θα πρέπει το 1ο εξάμηνο του 2020 να σημείωσαν πτώση του κύκλου εργασιών τους κατά 25% τουλάχιστον και η κατάσταση αυτή να αναμένεται να συνεχιστεί και το 2ο εξάμηνο, το δεύτερο καθεστώς για πολύ μικρές/μικρές/μεσαίες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη λιανική ή παρέχουν ορισμένες κατηγορίες υπηρεσιών (κομμωτήρια, οπτικοί, στυλίστες, στεγνωκαθαριστήρια, πλυντήρια) εφόσον αναγκάστηκαν να αναστείλουν τις δραστηριότητές τους ή κατέγραψαν πτώση του κύκλου εργασιών τους κατά τουλάχιστον 50% το διάστημα Μαρτίου-Μαΐου 2020 λόγω της πανδημίας (SA.57304 και SA.57338, 02.06.2020).

Δεύτερον οι δικαιούχοι ενίσχυσης «Έρευνας & Ανάπτυξης» κατά τα ανωτέρω πρέπει να δεσμευτούν να χορηγήσουν μη αποκλειστικές άδειες σε συνθήκες αγοράς χωρίς διακρίσεις σε τρίτα μέρη του ΕΟΧ. Επιπλέον, οι υποδομές δοκιμών και αναβάθμισης πρέπει να είναι ανοιχτές σε πολλούς χρήστες και να παρέχονται σε διαφανή και χωρίς διακρίσεις βάση. Η Επιτροπή εξετάζει τις προϋποθέσεις αυτές για τις οποίες δεσμεύονται με γενικό τρόπο τα κράτη-μέλη, όπως φαίνεται από τις σχετικές αποφάσεις της 18.06.2020 η Πολωνία (SA.57519), 03&19.06.2020 η Ιρλανδία (SA.57453 & SA.57453) και 12.05.2020 Βέλγιο (SA.57173).

Τρίτον τα μέτρα ανακεφαλαιοποίησης ισχύουν με αυστηρά όρια στην απόκτηση συμμετοχής σε ανταγωνιστές ή άλλους φορείς εκμετάλλευσης - έως ότου εξαργυρωθεί τουλάχιστον το 75% της ανακεφαλαιοποίησης, οι δικαιούχοι εμποδίζονται καταρχήν να αποκτήσουν περισσότερο από 10% σε ανταγωνιστές ή άλλους φορείς στην ίδια γραμμή επιχειρήσεων. Η έγκριση του πρώτου μέτρου ανακεφαλαιοποίησης ήρθε περίπου ένα μήνα μετά την προσθήκη αυτής της δυνατότητας στο Προσωρινό Πλαίσιο, την 10.06.2020³⁰, οπότε η Επιτροπή ενέκρινε τη συνεισφορά του Φιλανδικού δημοσίου €285 εκατ. για την ανακεφαλαιοποίηση της Finnair μέσω της απόκτησης μετοχών από το κράτος. Το φινλανδικό Δημόσιο κα-

30. Βλ. SA.57410 Φιλανδία 10.06.2020.

τέχει το 55,8% των μετοχών της Finnair. Η συνολική αύξηση κεφαλαίου θα ανέλθει στα €500εκατ. με επιπλέον συνεισφορά σημαντικού αριθμού επενδυτών αγοράς, με τους ίδιους όρους με το κράτος. Το γεγονός αυτό καθώς και το ότι η ενίσχυση δεν θα οδηγήσει σε αύξηση του μετοχικού επιπέδου του Δημοσίου στη Finnair, αξιολογήθηκαν θετικά από την Επιτροπή. Ακολούθως, την 25.06.2020 η Επιτροπή ενέκρινε τα γερμανικά σχέδια ανακεφαλαιοποίησης υπέρ της Deutsche Lufthansa AG (DLH)³¹. Το μέτρο ανακεφαλαιοποίησης ποσού €6δισ., περιλαμβάνει συμμετοχή €300εκατ. στο μετοχικό κεφάλαιο με την απόκτηση νέων μετοχών από το κράτος, που αντιστοιχούν στο 20% του μετοχικού κεφαλαίου της DLH, αφανή συνεισφορά €4,7δισ. με τα χαρακτηριστικά ενός μη μετατρέψιμου συμμετοχικού τίτλου και αφανή συνεισφορά €1δισ. με τα χαρακτηριστικά ενός μετατρέψιμου χρεωστικού τίτλου. Για διατήρηση της αποτελεσματικότητας του ανταγωνισμού η DLH δεσμεύτηκε να ελευθερώσει μέχρι και 24 χρονοθυρίδες/ημέρα στους αερολιμένες της Φρανκφούρτης και του Μονάχου και να παράσχει πρόσθετα πλεονεκτήματα, ώστε να επιτραπεί στους ανταγωνιστές της να δημιουργήσουν βάση με έως και τέσσερα αεροσκάφη σε κάθε έναν από τους εν λόγω αερολιμένες.

Παρά τις ασφαλιστικές δικλείδες που τίθενται σχετικά με τα ως άνω δύο εργαλεία, ασκείται κριτική που προβληματίζει ως προς την τακτική της Επιτροπής να εγκρίνει καθεστώτα/μέτρα συγκεκριμένων χωρών που δύνανται να νοθεύσουν ή απειλήσουν τον ανταγωνισμό.

Γ. Κριτική της πρακτικής της Επιτροπής

Η -μάλλον ελαστική ή αρκετά διασταλτική- εφαρμογή των σχετικών κανόνων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά την έγκριση διαφόρων καθεστώτων/μέτρων που κοινοποιούν τα κράτη-μέλη (και δη τα μεγάλα και πλούσια) δέχεται σημαντική κριτική, ενώ ήδη έχουν κατατεθεί προσφυγές ακύρωσης

31. Το μέτρο ανακεφαλαιοποίησης εντάσσεται σε ευρύτερη δέσμη μέτρων στήριξης, η οποία περιλαμβάνει επίσης κρατική εγγύηση για δάνειο ύψους € 3 δισ., το οποίο η Γερμανία σχεδιάζει να χορηγήσει στην DLH ως μεμονωμένη ενίσχυση στο πλαίσιο του γερμανικού καθεστώτος (SA.56714, 22.03.2020).

ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ κατά ορισμένων εγκριτικών αποφάσεων της Επιτροπής (κυρίως στο χώρο των αερομεταφορών) από θιγόμενους ανταγωνιστές.

Ειδικότερα, με ερώτημα που κατατέθηκε στο Ευρωκοινοβούλιο προς την Επιτροπή³², επισημάνθηκε αρχικά ότι **εκ των εγκριθέντων μέχρι την 08.05.2020, καθεστώτων/μέτρων το 52% αυτών προορίζεται για τη Γερμανία, ενώ η Γαλλία και η Ιταλία, ακολουθούμενες από άλλες χώρες, θα λάβουν 17% αυτών.** Αυτή η δυσανάλογη ενίσχυση θα έχει ως συνέπεια οι γερμανικές επιχειρήσεις να ενισχύσουν τη δεσπόζουσα και επιθετική τους θέση στην ενιαία αγορά. Βάσει αυτών ερωτήθηκε συναφώς η Επιτροπή κατά πόσον θεωρεί ότι αυτή η ανισορροπία δημιουργεί σοβαρή στρέβλωση του ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά και κυρίως με ποιο τρόπο προτίθεται να διασφαλίσει ισότιμους όρους ανταγωνισμού εν προκειμένω. **Το εν λόγω ανακύπτον ζήτημα είναι μείζονος σημασίας εφόσον τα πιο δυνατά/ πλούσια κράτη-μέλη όχι μόνο δεν θα πρέπει να ενισχυθούν σε βάρος των υπολοίπων παραβιάζοντας κανόνες του δικαίου ανταγωνισμού, αλλά μάλλον «έχουν ειδική ευθύνη στον τρόπο αντιμετώπισης αυτής της κρίσης»** όπως τόνισε πρόσφατα ο Γάλλος Πρόεδρος Ε. Μακρόν³³. Περίπου δύο μήνες αργότερα, την 07.07.2020, η Επιτροπή σε απάντηση του ανωτέρω ερωτήματος, επισημαίνει μεν ότι όλες οι κρατικές ενισχύσεις που εγκρίθηκαν ήταν απαραίτητες και αναλογικές για τη στήριξη των επιχειρήσεων και για την αποκατάσταση της σοβαρής διαταραχής της ευρωπαϊκής οικονομίας λόγω της επιδημίας της νόσου covid-19, **αναγνωρίζει δε ότι υφίσταται ζήτημα με τα μεγάλα/ πλούσια κράτη μέλη³⁴, το οποίο συνδέει ωστόσο με τον δημοσιονομικό χώρο που διαθέτουν και το μέγεθος των οικονομιών τους.** Η Επιτροπή δεν προβαίνει στην πρόταση κάποιων συγκεκριμένης λύσης/τακτικής επί αυτού **αλλά επισημαίνει ότι το εν λόγω**

ζήτημα έχει συνεκτιμηθεί στην πρότασή της στο Σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη (Recovery plan for Europe) το οποίο αναμένεται να συμβάλει στην αποκατάσταση της οικονομικής και κοινωνικής ζημίας που προκλήθηκε από την πανδημία της νόσου covid-19.

Τέλος, έχουν κατατεθεί προσφυγές ακύρωσης ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ των οποίων το αποτέλεσμα θα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη θεώρηση του ζητήματος. Ειδικότερα, η εταιρεία Ryanair, η οποία θεωρεί ότι οι ορισμένες κρατικές παρεμβάσεις στο ως άνω πλαίσιο ενισχύουν εταιρείες οι οποίες πιθανώς άλλως να μην μπορούσαν να επιβιώσουν σε ένα άκρως ανταγωνιστικό περιβάλλον, έχει ήδη προσφύγει κατά εγκριτικών αποφάσεων της Επιτροπής, ήτοι κατά της απόφασης SA.56812 (Σουηδία 14.04.2020)³⁵ και SA.56765 (Γαλλία 31.03.2020)³⁶ ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ. Βάση των προσφυγών αυτών αποτελούν οι ισχυρισμοί ότι οι προσβαλλόμενες αποφάσεις της Επιτροπής παραβιάζουν διατάξεις της ΣΛΕΕ και τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης περί απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας και ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών καθώς και ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως κατά την εξέταση της αναλογικότητας της ενισχύσεως ή ότι παραβίασε την υποχρέωση που απορρέει από το κριτήριο της σταθμίσεως επωφελών-δυσμενών αποτελεσμάτων της ενίσχυσης. Περαιτέρω, μετά την πρόσφατη έγκριση του μέτρου ανακεφαλαιοποίησης για την Deutsche Lufthansa AG η Ryanair εκδήλωσε έντονη αντίδραση/δυσάρεσκα και δήλωσε ότι πρόκειται να υποβάλει προσφυγή κατά της σχετικής απόφασης Επιτροπής μόλις αυτή δημοσιευθεί πλήρως.

Σημειώνεται περαιτέρω, ότι το εξαιρετικό ύψος³⁷ των ενισχύσεων προς αντιμετώπιση της κρίσης της νόσου covid-19, ανέδειξε

τον επιπρόσθετο κίνδυνο χρηματοδοτικής στήριξης επιχειρήσεων οι οποίες έχουν δεσμούς με χώρες που περιλαμβάνονται στον ενωσιακό κατάλογο μη συνεργάσιμων περιοχών φορολογικής δικαιοδοσίας³⁸. Θέμα που απασχόλησε τόσο την Επιτροπή όσο και τα κράτη μέλη (κυρίως Βέλγιο, Δανία, Πολωνία³⁹, Γαλλία⁴⁰). **Σήμερα, 14.07.2020, λίγες ώρες πριν τη δημοσίευση του παρόντος άρθρου, η Επιτροπή δημοσίευσε Σύσταση που αποσκοπεί στην παροχή ενός υποδείγματος στα κράτη μέλη, για τον τρόπο αποτροπής της χρησιμοποίησης της δημόσιας στήριξης για σκοπούς φορολογικής απάτης, φοροδιαφυγής, φοροαποφυγής ή νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, ή για χρηματοδότηση της τρομοκρατία⁴¹.** Σύμφωνα με τη σύσταση αυτή, επιχειρήσεις που έχουν δεσμούς με περιοχές δικαιοδοσίας εγγεγραμμένες στον ενωσιακό κατάλογο μη συνεργάσιμων περιοχών φορολογικής δικαιοδοσίας δε θα πρέπει να λαμβάνουν δημόσια στήριξη, πλην εξαιρετικών περιπτώσεων.

Εν είδει κατακλείδας επισημαίνεται ότι το πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων, βασιζόμενο στην εμπειρία του παρελθόντος, και έχοντας γνώμονα τη στήριξη των οικονομιών κατάφερε και ανέπτυξε γρήγορα δύο προσαρμοσμένα στην τρέχουσα κρίση εργαλεία. Ο αριθμός των μέτρων που έχουν ήδη εγκριθεί καταδεικνύει την επείγουσα ανάγκη για στήριξη. Η αποτελεσματικότητα αυτών θα ήταν πρώιμο να σχολιαστεί στην παρούσα φάση. Εντούτοις είναι αναμφισβήτητο ότι αυτά τα εργαλεία δύνανται ενδυναμώσουν ή και να σώσουν επιχειρήσεις και κατ'επέκταση τις οικονομίες που υπέστησαν και υφίστανται δυσκολίες συνεπεία της νόσου covid-19, εφόσον η χρήση αυτών γίνεται με σταθερό γνώμονα την προστασία του ελευθέρου ανταγωνισμού αλλά και της έννοιας της Κοινής Αγοράς!

32. Ερώτημα υπ' αριθμ. αναφοράς E-002848/2020.

33. V. Mallet. R. Khalaf, «Macron warns of EU unravelling unless it embraces financial solidarity», FT, 16.04.2020.

34. «There are differences in the amount of state aid granted by Member States, which appears linked to the fiscal space they have as well as the respective size of their economies».

35. Υπόθεση T-238/20, προσφυγή της 01.05.2020. Ryanair κατά Επιτροπής σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.56812.

36. Υπόθεση T-259/20, προσφυγή της 08.05.2020 Ryanair κατά Επιτροπής σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.56765.

37. Βλ. δήλωση εκτελεστικής αντιπρόεδρου, Μ. Βέστειγιερ, Δελτίο Τύπου Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 14.07.2020.

38. Βλ. Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με τον αναθεωρημένο ενωσιακό κατάλογο μη συνεργάσιμων περιοχών φορολογικής δικαιοδοσίας (2020/C 64/03), 27.02.2020 και Παρατμήματα I και II.

39. SA.56996 Πολωνία 27.04.2020.

40. V. Mallet, «France rules out coronavirus aid for tax-haven businesses», FT, 23.04.2020.

41. Commission Recommendation C(2020) 4885, on making State financial support to undertakings in the Union conditional on the absence of links to non-cooperative jurisdictions, 14.07.2020.